

ne riječi u dijakronijskom slijedu autor si je dopustio pogled unatrag, pogled u svoj retrovizor. Iz pozamašnog niza znanstvenokritičkih i književnopovijesnih radova odabrao je one koji će biti uvršteni u, nažalost, posljednju knjigu koju je priredio. Čini mi se, izbor mu se

nametnuo sam po sebi. Nastala je zaokružena cjelina koja nudi odgovore na pitanja o smislu i svrsi književnoga djela u okrilju hrvatske književnosti, cjelina koja svjedoči o znanstvenim i stilskim dosezima povjesničara i kritičara Miroslava Šicela.

Sanja Tadić-Šokac

LAŽNI PAROVI – LAŽNI PRIJATELJI

Maslina Ljubičić

POSUĐENICE I LAŽNI PAROVI.

Hrvatski, talijanski i jezično posuđivanje

Zagreb, FF press, 2011.

Knjiga Masline Ljubičić, redovite profesorice na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, naslova *Posuđenice i lažni parovi. Hrvatski, talijanski i jezično posuđivanje* obrađuje problematiku jezičnoga posuđivanja uz poseban osvrt na lažne parove (*faux amis*), posebice hrvatskoga i talijanskoga jezika. Knjiga se sastoji od sedam poglavlja u koja su uvršteni prošireni i razrađeni autoričini radovi nastali na temelju izlaganja na međunarodnim znanstvenim skupovima u Hrvatskoj, Njemačkoj, Češkoj i Italiji te pritom objavljeni u raznim časopisima na hrvatskom, talijanskom ili engleskom jeziku.

U uvodnom poglavlju *O semantičkoj specijalizaciji posuđenica* autorica obrazlaže što su zapravo posuđenice te govori o njihovim promjenama na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini. Ističe da se pojedini leksemi posuđuju iz dva razlo-

ga: iz potrebe za popunjavanjem leksičkih praznina te iz luksuza, što se često dovodi u vezu s jezičnim snobizmom. Pri jezičnom posuđivanju u jeziku primaocu najčešće dolazi do specijalizacije značenja, dakle do sužavanja semantičkoga polja. U slučaju sužavanja polja značenja i semantičkoga broja u jeziku primaocu, riječ iste etimologije u jeziku davaocu i jeziku primaocu postaje lažni par. O specijalizaciji značenja možemo govoriti kod sljedećih primjera: engl. *juice* odnosi se na 'tekućinu', 'umak' i općenito 'sok' dok u hrvatskom *juice*, *džus* ili *đus* znači samo 'voćni sok' i to najčešće 'sok od agruma', posebice 'sok od naranče'; zatim tal. *macchina* 'stroj, sprava' > hrv. *makina* na jadranskoj obali dobiva značenje 'šivaći stroj', dok u zagrebačkom žargonu označava 'bolji i skuplji osobni automobil'. Na konkretnim je primjerima prikazana specijalizacija

značenja posuđenica koju autorica dovodi u vezu s ameliorizacijom (engl. *image* 'slika' > hrv. *imidž* 'slika ili dojam o nekome', njem. *Image* '(idealizirana slika) o nekome') ili pejorizacijom (engl. *boss* 'šef' > hrv. *bos* 'mafijaški šef', tal. *boss* 'mafijaški šef, šef-tiranin') značenja.

U drugom poglavlju naslovljenom *Lažni parovi i etimologija* autorica polazi od definicije lažnih parova i raspravlja o tome je li za uspostavljanje semantičkih lažnih parova presudno zajedničko porijeklo riječi. Kao osnovno sredstvo uspostavljanja lažnih parova, M. Ljubičić navodi sličnost izraza. Radi se o etimološki i izrazno podudarnim riječima dvaju jezika koje imaju različita značenja. Također ističe da su od lažnih parova brojniji i opasniji djelomični lažni parovi jer smo na temelju djelomične podudarnosti skloni zaključiti da se radi o identičnosti. Katkad nas do stvaranja lažnih parova dovodi fonološka korespondencija leksema istoga porijekla te formalna korespondencija gramatičkih i tvorbenih morfema kod izraza koji u dvama jezicima nisu posve homologni. Primjerice, česta je pogreška da se za hrvatsku riječ *rezervirati* u talijanskom jeziku koristi leksem **riservare* što je netočno, a odgovarajuća je riječ *prenotare*; također je česta greška za hrv. (*ova*) *panorama* koristiti tal. **la panorama*, što je pogrešno jer je tal. *panorama* muškoga roda. Sljedeći način uspostavljanja lažnih parova je homofonost riječi različita porijekla primjer čega je engl. *killer* 'plaćeni ubojica' i hrv. *kiler* 'hladnjak automobila' (< njem. *Kühler* m.) ili njem. *kalt*, engl. *cold* i šved. *kallt* 'hladan' (< germ.) te tal. *caldo*, fr. *chaud*, šp. *caliente* 'topao' (< lat. *calidum*). Treći je razlog stvaranja lažnih parova sklonost paretimologiziranju, tj. povezi-

vanju riječi različitih etimona, npr. hrv. *pepita* 'uzorak tkanine' (< njem.) i hrv. *pepita* 'grumen čistoga zlata', što je hispanizam. Za četvrti uzrok autorica navodi lažni parnjak 'nevidljivoga' u etimološkom značenju i oprimjeruje ga sportskim kanadskim nazivom *lacrosse* 'igra loptom slična hokeju' (< kanad. fr. *la crosse* 'štap, palica') koji je ušao i u ostale jezike, a kojega autor etimološkoga tumačenja njemačkog anglizma krivo dovodi u vezu s engl. *cross* 'križ'. Na kraju autorica zaključuje da za uspostavu lažnih parova nije relevantno zajedničko porijeklo riječi, već postoje razni uzroci.

U trećem se poglavlju M. Ljubičić bavi ulogom njemačkoga jezika u nastanku hrvatsko-talijanskih lažnih parova (*O ulozi njemačkoga u nastanku hrvatsko-talijanskih lažnih parova*). Prema načelu bliske etimologije njemački ima vrlo važnu ulogu kao jezik davaoc za hrvatski jezik. Često kada neke lekseme smatramo galicizmima, talijanizmima ili anglicizmima zapravo se radi o riječima preuzetim iz austrijskoga njemačkoga. Upravo nam taj podatak često objašnjava hrvatsko-talijanske jezične parove. Autorica, nadalje navodi primjere razlika između talijanskoga i hrvatskoga kojima se dokazuje da je u hrvatskoj njemački bio posljednji jezik davaoc (hrv. *šprint* < njem. *Sprint* < engl. *sprint* > tal. *sprint*), zatim nabraja primjere hrvatskih riječi preuzetih iz njemačkoga za koje se pogrešno misli da su romanizmi (hrv. *maltretirati* < njem. *malträtiert* < fr. *maltraiter* – tal. *maltrattare*; hrv. *lak* < njem. *Lack* m. < tal. *lacca*) te njemačke primjere kao posrednike europeizama u hrvatskom (hrv. *korektura* < njem. *Korrektur* f. < srlat. *correctura* – tal. *correzione*). Također govori i o supostojanju romanizama i germanizama u hrvatskom (hrv. *kapučino*

< tal. *cappuccino*, hrv. *kapuciner* < njem. *Kapuziner*) te o različitoj fonomorfološkoj prilagodbi riječi. Autorica upozorava na opasnost od izmišljanja parnjaka što se najčešće događa kod riječi latinskoga porijekla za koje mislimo da postoje i u talijanskom (hrv. *akontirati* < austr.njem. *akontieren* – tal. *dare/versare acconto*). Potom nabraja primjere potpunih hrvatsko-talijanskih lažnih parova (hrv. *šal* < njem. *Schal* (engl. *shawl*) – tal. *scialle* ‘marama’, *sciarp* ‘šal’) i djelomičnih lažnih parova (hrv. *vaza* ‘posuda za cvijeće’ < njem. *Vase* – tal. *vaso* ‘posuda, sud, lonac, vaza’). Na kraju se poglavlja osvrće na različite razine uporabe (njem. *kaputt* > tal. *caput*, *kaputt* ‘uništen’ npr. *il governo è kaputt*, dok u hrv. *kaput* ‘uništen’ spada u žargon) i frekvenciju uporabe posuđenica (tal. *cartoteca* ‘raccolta di carte geografiche’, no češće se koristi *schedario*, *catalogo*, dok je hrv. *kartoteka* uobičajen termin) uz koju su povezane restriktivne kolokacije (tal. *lirico* = hrv. *lirski*, no *teatro lirico* nije *lirsko kazalište već *opera*) na koje će se autorica posebno osvrnuti u petom poglavlju.

Četvrto i peto poglavlje (*Supostavni pristup prilagodbi roda francuskih imenica u talijanskom i hrvatskom jeziku*; *Supostavni pristup prilagodbi roda engleskih imenica u talijanskom i hrvatskom jeziku*) bave se prilagodbom roda imenica u talijanskom i hrvatskom jeziku, s tim da četvrto poglavlje obrađuje galicizme, a peto anglizme. Budući da francuski i talijanski imaju isti sustav rodova, za očekivati je da u talijanskom jeziku francuske imenice zadržavaju rod (fr. *diligence* f. > tal. *diligenza* f.). S druge strane, hrvatski ima tri roda pa stoga kod posuđivanja francuskih imenica treba doći do njegove prilagodbe. Primjerice, francuske imenice koje zavr-

šavaju na konsonant i sve one koje ne završavaju na *-a* postaju muškoga roda (općenito imenice u hrvatskom jeziku imaju tendenciju muškoga roda). Iznimka su imenice koje označavaju živa bića jer se u pravilu gramatički rod slaže s njihovim spolom (hrv. *madam* f.). Važno je naglasiti da francuske riječi u hrvatski uglavnom nisu ušle izravno, već je bitnu ulogu i u tim slučajevima odigrao njemački (tal. *maionese* f. < fr. *mayonnaise* f. > njem. *Mayonnaise/Majonnaise/Majonäse* f. > hrv. *majoneza* f.; tal. *massaggio* m. < fr. *massage* m. > njem. *Massage* f. > hrv. *masaža* f.). Ta nepodudarnost rodova dokazana u ovom poglavlju, važno je naglasiti, pridonosi uspostavljanju lažnih parova između europskih jezika u kojima se nalaze isti leksemi. S druge pak strane, u engleskom jeziku gotovo u potpunosti izostaje razlikovanje gramatičkih rodova pa engleske imenice prirodnoga roda u talijanskom i hrvatskom dobivaju gramatički rod. S obzirom na dva različita sustava rodova u talijanskom i hrvatskom jeziku, nerijetko se rodovi anglizama u njima razlikuju (engl. *lobby* > tal. *lobby* f., hrv. *lobi* m.; engl. *pyjamas* > tal. *pigiama* m., hrv. *pidžama* f.). Osim toga, razlikama u rodovima u talijanskom i hrvatskom jeziku pridonosi semantička analogija i elipsa do čega dolazi ispuštanjem imenice (tal. *auto* f. prema tal. *macchina automobile* – hrv. *auto* m.; tal. *gang* f. prema tal. *banda* f. – hrv. *gang* m.) te povezivanjem s alotropima u slučajevima kada je engleska posuđenica latinskoga porijekla, a ista se latinska riječ nastavlja i u talijanskom (tal. *city* f. prema *città* f. – hrv. *city* m.). Na kraju poglavlja autorica uspoređuje odgovarajuće talijanske i engleske sufikse latinskoga porijekla koji su presudni za određivanje roda ime-

nica u talijanskom (npr. lat. *-itas* f. > tal. *ità* f., engl. *-ity* i dr.). Zaključuje da je pri određivanju roda anglizama i u talijanskom i u hrvatskom jeziku naglašena tendencija muškoga roda. Isto tako da do nastanka gramatičkih talijansko-hrvatskih lažnih parova dovodi s jedne strane nepodudarnost rodova u tim jezicima primao-cima, a s druge što je posljednji jezik davaoc u talijanskom najčešće francuski jezik, dok je za hrvatski to njemački.

U sljedećem poglavlju pod naslovom *Nekoliko hrvatsko-talijanskih lažnih parova u restriktivnim kolokacijama* autorica govori o velikom broju talijanskih i hrvatskih homofonih, najčešće internacionalnih riječi istoga značenja koje se kolokacijski razlikuju, tj. ne pojavljuju se u istim kolokacijama (tal. *naturale* = hrv. *prirodni*, ali talijanskom *gas naturale* odgovara hrv. *zemni plin*; tal. *sale amaro* = hrv. *gorka sol*, dok se tal. *sale inglese* ili *sale di Epsom* ne može prevesti s hrvatskim *engleska sol ili *sol iz Epsoma).

Knjiga završava poglavljem nazvanim *Hrvatsko-talijanski lažni parovi: standardni jezik i dijalekt*. Osim što postoje lažni parovi između dva ili više jezika, etimološki iste riječi mogu se međusobno formalno ili semantički razlikovati i u različitim varijetetima istoga jezika. U hrvatskom prema načelu daleke etimologije postoje dvije vrste romanizama: u kontinentalne govore romanizmi su ušli posredstvom nje-

mačkoga, dok je u primorskih govora posljednji jezik davaoc najčešće bio mletački jezik. Zbog činjenice da govornici standardnoga talijanskoga jezika često ne poznaju dijalektizme, oni su skloni stvaranju lažnih parova između hrvatskih regionalizama i talijanskoga standardnoga jezika o kojima je u ovom poglavlju riječ. Autorica ističe nekoliko primjera, npr. hrv.reg. *kukumar* 'krastavac' lažni je par tal.stand. *cocomero* 'lubunica', a odgovara sjev.tal. *cocomero* 'krastavac', zatim hrv.reg. *bevanda* 'razvodnjeno vino' lažni je par tal.stand. *bevanda* 'piće općenito', ali odgovara sjev.tal. *bevanda* 'razvodnjeno vino'. Autorica zaključuje da ta german-ska i romanska leksička komponenta zastupljena u našim dijalektima uzrokuje brojne lažne parove u odnosu na talijanski jezik. Stoga je kod proučavanja jezičnoga posuđivanja važno tu komponentu uzeti u obzir.

Na kraju se knjige nalazi sažetak na talijanskom jeziku te kazalo pojmova i izraza koje sadržava. Radi se o djelu koje monografski obrađuje tematiku jezičnoga posuđivanja te pitanje lažnih parova, a sve su teze potkrijepljene primjerima iz nekoliko jezika (hrvatski, talijanski, njemački, francuski, engleski, španjolski). Djelo rasvjetljava postanak lažnih parova te upozorava na što u kontaktnoj lingvistici treba obratiti pozornost pri određivanju posljednjega jezika davaoca.

Nina Spicijarić Paškvan